

С. М. Колонтай, к. е. н., **В. О. Соколовська**, асп.
Одеський державний екологічний університет

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ПРИРОДООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТЕРИТОРІЙ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Досліджено розвиток природно-заповідного фонду Одеської області. Запропоновано шляхи залучення інвестицій в природоохоронну діяльність територій природно-заповідного фонду Одеської області.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, природоохоронна діяльність, інвестиції, туризм, рекреація.

Вступ. Розвиток природно-заповідного фонду є не лише питанням міжнародного авторитету України, але й складовою її переходу до засад сталого, екологічно збалансованого розвитку, чинником екологічної безпеки життя українців.

В умовах гострого дефіциту бюджетних коштів об'єкти природно-заповідного фонду повинні знаходити шляхи для розвитку самоокуповування свого існування.

Методи дослідження. Методологічною основою досліджень є теоретичні положення економічної науки, праці в області економіки природокористування і охорони довкілля, в області вирішення економіко – екологічних проблем і захисту природних систем від негативного впливу на них з боку господарських об'єктів.

Результати досліджень та їх аналіз. Україна має вагомі міжнародні зобов'язання у сфері збереження біотичного та ландшафтного різноманіття, розвитку екомережі за цілою низкою природоохоронних конвенцій. Прагнення нашої держави стати повноцінним членом Європейського Союзу також потребує підвищення не тільки соціальних і економічних, але й екологічних стандартів. Згідно з вимогами Європейського Союзу відсоток територій природно-заповідного фонду (ПЗФ) має становити не менше 10-12% площі країни. Нині в Україні відсоток територій, які мають природно-заповідний статус, не перевищує 5%. Відповідно до Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, вже у 2005 році площа ПЗФ мала становити 7%.

Одеська область багата на унікальні природні комплекси та екосистеми, що сформувалися у дельтах великих річок, навколо озер і лиманів, на морських узбережжях. В області зосереджені значні площі високоцінних водно - болотних угідь міжнародного значення, зареєстрована велика кількість рідкісних і зникаючих видів рослин, ссавців, птахів.

Природно-заповідний фонд Одеської області — природні комплекси й об'єкти на території Одеської області, що мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну й іншу цінність і виділені з метою збереження природного різноманіття ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу, забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

На території Одещини зростає 194 види рослин і живе 382 види тварин, які потребують охорони.

4,41% території Одеської області відведено під об'єкти природно-заповідного фонду. На Одещині 120 заповідних територій та об'єктів, 16 з яких мають загальнодержавне значення, та 104 – місцеве (табл. 1). Втім, фахівці вважають, щоб зберегти природу, заповідний фонд потрібно збільшувати.

Таблиця 1 - Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення на території Одеської області станом на 25.08.2010 року [2]

№ п/п	Назва об'єкта ПЗФ	Кількість	Площа, га
<i>Території та об'єкти ПЗФ загальнодержавного значення</i>			
1	Біосферні заповідники	1	50252,9
2	Національні природні парки	2	49176,1
3	Заказники	8	11913
4	Пам'ятки природи	2	10,17
5	Ботанічні сади	1	16
6	Зоологічні парки	1	6,5
7	Парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва	1	49
	Всього загальнодержавного значення	16 об'єктів	120786,67 га
<i>Території та об'єкти ПЗФ місцевого значення</i>			
8	Регіональні ландшафтні парки	2	15320
9	Заказники	28	11033,5552
10	Пам'ятки природи	47	11,195
11	Парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва	23	1606,97
12	Заповідні урочища	4	13879
	Всього місцевого значення	104 об'єкти	41850,685 га
	Всього загальнодержавного та місцевого значення	104 об'єкти	162 637,355 га

В Одеській області є біосферні заповідники, заказники, парки, урочища, що мають особливий статус і перебувають під охороною держави.

До територій та об'єктів природно-заповідного фонду Одеської області належать Дунайський біосферний заповідник, загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення "Острів Зміїний", орнітологічний заказник державного значення "Коса Стрілка", регіональні ландшафтні парки "Тилігульський" та "Ізмаїльські острови" тощо.

Зараз фахівці працюють над створенням 2 нових заповідних територій. З 2007 р. ведуться роботи зі створення ландшафтного парку "Тарутинський степ" на площі 55,2 тис. гектарів. Є певні проблеми - там розташовувався військовий полігон. Наступна територія - Куяльницький лиман.

На підтримання та вивчення природного розвитку основних екологічних процесів, збереження унікальних та типових екологічних систем, різноманіття генетичних ресурсів біосфери в області спрямована діяльність Дунайського біосферного заповідника. Його площа становить 50,3 тис. га, з них у постійному користуванні природно-заповідного фонду знаходяться 47,1% (23,7 тис. га) земель.

У 2009 р. майже 75% коштів на утримання Дунайського біосферного заповідника профінансовано за рахунок державного бюджету. На кінець року в Дунайському біосферному заповіднику 25% працюючих співробітників - це науковці. На території заповідника налічується значна кількість видів рослин і тварин, рослинних угруповань, що перебувають під загрозою зникнення. Це 18 видів рослин та 100 видів тварин, занесених до Червоної книги України, а також 15 рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України, з яких 2 – степових, 3 – болотних, 10 – водних.

З метою збереження, відтворення та раціонального використання типових та унікальних природних комплексів пониззя річки Дністер, що мають важливе природоохоронне, наукове, естетичне, рекреаційне та оздоровче значення, в області діє Нижньодністровський національний природний парк, загальною площею 21,3 тис. га. У 2009 р. три чверті витрат на утримання парку відшкодовано з державного бюджету.

Протягом 2010 року Державним управлінням охорони навколишнього природного середовища для упорядкування правоустановчої документації щодо утримання та охорони територій та об'єктів ПЗФ області та з метою приведення у відповідність положень про заказники області до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» опрацьовувалось питання внесення змін у положення про них щодо обмеження чи заборони полювання. Також опрацьовувалось питання щодо прийняття охоронного зобов'язання ДП «Одеське лісове господарство» на ландшафтний заказник місцевого значення «Новомиколаївський». Продовжувалась робота по створенню національного природного парку «Куяльницький». З метою забезпечення раціонального використання природних біологічних ресурсів на науковій основі Держуправлінням направлені на затвердження до Мінприроди України ліміти на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення на 2011 рік у межах Нижньодністровського національного природного парку, національного природного парку «Тузловські лимани», Ботанічного саду Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, Одеського зоологічного парку.

В межах затверджених лімітів спеціального використання природних ресурсів на території Дунайського біосферного заповідника на 2010 рік видано 1 дозвіл на екологічний туризм.

Для підготовки нової редакції Програми формування національної екологічної мережі в Одеській області проводився збір, узагальнення та аналіз пропозицій і зауважень в частині заходів з формування елементів національної екологічної мережі Одеської області місцевого значення на 2011-2015 роки [2].

Природоохоронна діяльність на територіях природно-заповідного фонду Одеської області в інвестиційному плані забезпечується таким чином:

- за рахунок бюджетних асигнувань (бюджети різного рівня);
- за рахунок економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду;
- за рахунок цілеспрямованих грантів;
- за рахунок спонсорських пожертвувань.

Останніми роками близько 72% всіх витрат на розвиток об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється за рахунок державних бюджетів (як загальнодержавного, так і місцевого рівнів). Інші 28% витрат забезпечуються за рахунок економічної діяльності, грантів, спонсорських пожертвувань.

В умовах гострого дефіциту бюджетних коштів об'єкти природно-заповідного фонду повинні знаходити шляхи для розвитку самоокуповування свого існування.

Як показують дослідження, зі всього обсягу інвестицій на природоохоронні цілі спрямовується не більше 10%, що явно не достатньо для реалізації намічених природоохоронних заходів і програм.

Найбільш реальним шляхом забезпечення природоохоронної діяльності на територіях природно-заповідного фонду Одеської області є розвиток обсягів таких видів економічної діяльності на територіях природно-заповідного фонду як туризм, рекреація та малий бізнес.

На цей час за рахунок вказаних видів економічної діяльності забезпечується в сумі не більше 15-20% витрат на природоохоронну діяльність.

При розвитку туризму, рекреації, малого бізнесу необхідно враховувати особливості територій природно-заповідного фонду: природно-географічні, юридичні, міжнародно-правові, соціально-політичні, регіональні, економіко-екологічні і так далі.

При створенні умов інвестування природоохоронної діяльності за рахунок розвитку економічної діяльності на територіях природно-заповідного фонду необхідно враховувати те, що всі види цієї діяльності тісно взаємопов'язані між собою (рис. 1).

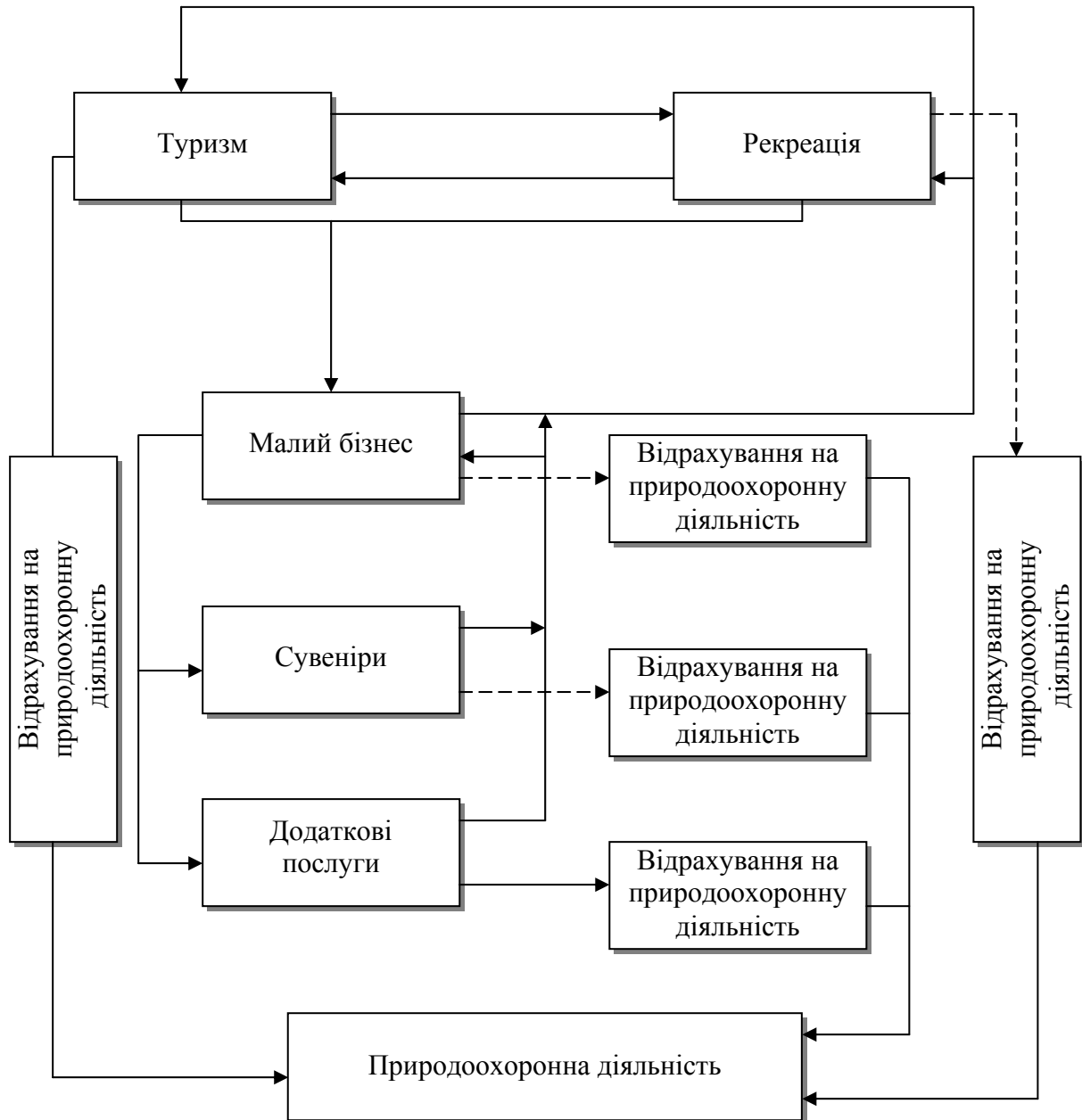

Рис. 1 - Взаємний зв'язок між видами економічної діяльності об'єктів природно-заповідного фонду й інвестування з їх допомогою природоохоронної діяльності [1].

Розвиток рекреаційної діяльності в заповіднику створює цілий ряд сприятливих умов для розвитку туризму. У свою чергу розвиток туризму сприяє розвитку готельного бізнесу, створенню нових кемпінгів, автостоянок, ресторанів і так далі.

Крім того, розвивається мережа наглядових пунктів, удосконалюється система збору, обробки, передачі і представлення інформації про існування об'єктів природно-заповідного фонду.

Розвиток туризму і рекреації зумовлює розвиток підприємств малого бізнесу з виробництва сувенірів, надання туристам і відпочиваючим додаткових послуг.

Частина отриманих від розвитку всіх видів економічної діяльності коштів повинна спрямовуватися на забезпечення реалізації природоохоронних заходів.

При аналізі інвестиційної забезпеченості природоохоронної діяльності на територіях природно-заповідного фонду важливу роль відіграє прогнозування відповідних результатів цієї діяльності.

Ставлення до заповідних територій як до закритих установ, що охороняють з науковою метою незаймані природні території, призвело до серйозних проблем - відірваності від загального соціально - економічного розвитку регіонів і відсутності підтримки з боку місцевого населення. Перші роки економічної кризи ще більш загострили суперечності між безробітним місцевим населенням і заповідником, оскільки основна маса населення вважала, що природні ресурси вилучені з використання з неясних причин і з невизначеною метою. Питання про необхідність розвитку економіко-екологічної освіти і екологічного туризму постало зі всією гостротою, коли скорочення бюджетного фінансування змусило серйозно замислитися про необхідність пошуку позабюджетних коштів. Розвиток туризму і, зокрема, екологічного, є одним з можливих джерел таких коштів. Багато заповідників слабо уявляють собі суть екологічного туризму і принципи його організації. У цьому полягає серйозна небезпека. Без належного планування і управління за відсутності знань і досвіду в цій специфічній сфері діяльності, екологічний туризм не забезпечить істотних економічних переваг територіям, що охороняються, і місцевим жителям. Замість цього він може завдати непоправного збитку унікальним екосистемам і дискредитувати саму ідею розвитку екологічного туризму.

Сама можливість розвитку туристичного виду діяльності в біосферних заповідниках до цього дня залишається дискусійною як серед представників наукової громадськості і різних природоохоронних організацій, так і серед співробітників заповідників.

Протягом останніх років туроператори Одеської області активно використовують потенціал області у сфері екологічного туризму. Екологічний туризм включає в себе не лише сумісність з природою (охорону ландшафтів, водойм, флори, фауни), але й сумісність із здоров'ям людей та соціальну сумісність (злагоду з місцевими звичками, традиціями). Діяльність регіону в цій сфері була започаткована Дунайським біосферним заповідником, який являє собою водно – болотні угіддя міжнародного значення і є місцем існування значної кількості рідкісних рослин та тварин з Червоної книги України та міжнародних червоних списків.

Вигоди від екологічного туризму повинні розподілятися справедливо. Місцеві жителі повинні отримати значну вигоду у будь-якому випадку: якщо туристичне підприємство розташоване в іншому населеному пункті, якщо воно належить державі або є спільним підприємством. Вигода для місцевих жителів може полягати у використанні туристичним підприємством місцевих операторів, залученні місцевих гідів, використанні знань і навиків, що існують в цій місцевості, закупівлі продуктів і послуг, використанні місцевої інфраструктури.

Залучення місцевих жителів може бути вигідним і для людей і для навколишнього середовища, в той же час воно покращує враження, одержуване туристами. Можна залучати місцеві співтовариства до організації екологічного туризму, вони можуть допомагати своїми знаннями, послугами, продукцією, що у свою чергу створює робочі місця. Екологічний туризм повинен забезпечити дохід для охорони і менеджменту природних ресурсів для того, щоб допомогти зберегти ті природні цінності, які важливі для місцевих жителів [1].

Основною метою розвитку рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду Одеської області є формування конкурентоздатного на світовому і національному рівнях рекреаційного продукту на основі ефективного використання природного, лікувального, соціально-культурного і оздоровчого потенціалу біосферних заповідних територій, забезпечення соціально-економічних інтересів і їх екологічної стійкості.

Розвиток рекреаційно – туристичної діяльності на територіях природно-заповідного фонду зумовлює розвиток малого бізнесу у вигляді різного роду виробництв з випуску сувенірної продукції, різних бюро і організацій з надання платних додаткових послуг. Це у свою чергу сприятливо позначиться на вирішенні соціально-побутових проблем, що мають місце на територіях природно-заповідного фонду Одеської області.

Висновки. Розвиток туристичної діяльності, рекреації та малого бізнесу на територіях природно-заповідного фонду нерозривно пов'язаний з розвитком їх природоохоронної діяльності.

Одержання економічного результату при здійсненні туристичної, рекреаційної діяльності та розвитку малого бізнесу на територіях природно-заповідного фонду Одеської області дозволить знайти додаткові кошти для розвитку природоохоронної діяльності на цих територіях.

Список літератури

1. Колонтай С. Н. Залучення інвестицій в природоохоронну діяльність біосферних заповідних територій України // Автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук. – Одеса, 2004. – 20 с.
2. Офіційний сайт Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області <http://ecology.odessa.gov.ua/>

Привлечение инвестиций в природоохранную деятельность территорий природно-заповедного фонда Одесской области. Колонтай С. Н., Соколовская В.О.

Исследовано развитие природно-заповедного фонда Одесской области. Предложены пути привлечения инвестиций в природоохранную деятельность территорий природно-заповедного фонда Одесской области.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд, природоохранная деятельность, инвестиции, туризм, рекреация.

Drawing investments to environmental protection activity of territories naturally commandment to the fund of the Odessa area. Kolontay S., Sokolovskaya V.

It is investigated the development naturally commandment to the fund of the Odessa area. The ways of bringing in of investments are offered in nature protection activity of territories naturally commandment to the fund of the Odessa area.

Keywords: naturally commandment fund, nature protection activity, investments, tourism, recreation.